

NASLOVNICA

SADRŽAJ

INTERVJU S POVODOM

KRITIKA I...

MANIFESTACIJE

ESEJI

i... Begić Šulentić A; Begić A; Grundler E. Glazbene aktivnosti

i... Uzelac Z. Barokna preobrazba

i... Mhnjak J. Uloga knjižnica

i... Loinjak I. i Kriška M. Teozofija i apstrakcija

i... [Lukić D. i Ratkovčić R. Performans Satana Panonskog](#)

i... Kirchhoffer S. i Z. Brijunske kočije

i... Kuhar R. Pokret kao zvuk

i... Buovac M. Prikazi i značaj knjige u svijetu filatelije

IZDAVAŠTVO

Dina Lukić

dinaayumooi@gmail.com

Rosana Ratkovčić

rosana.ratkovic@zg.t-com.hr

Performans kao sinteza umjetničkog izraza Satana Panonskog

Sažetak: U članku ćemo predstaviti performanse Ivica Čuljka/Satana Panonskog kao formu u kojoj su objedinjeni svi drugi oblici kreativnog djelovanja autora; slikarstvo i crtež, poezija i proza, radio drame, dizajn odjeće, stvaranje i izvođenje glazbe. Odabrane performanse prikazat ćemo prema dostupnim video snimkama. S obzirom na osobitost i dostupnost autorovog pismenog izražavanja pojedine teme bit će popraćene iskazima samog autora, kao i nekih drugih aktera iz tog perioda. Djelovanje Satana Panonskog željele smo prikazati bez kvalitativnih prosudbi i uobičajenih razmatranja kada je riječ o ovom autoru o tome radi li se uopće o umjetnosti, ostavljajući da autor i njegova ostvarenja govore sami za sebe. Članak završavamo pregledom utjecaja i referencama koje je ovaj autor ostavio na domaćoj umjetničkoj sceni, kao i u dijelovima više države.

Ključne riječi: Ivica Čuljak (Satan Panonski), performans, Punk prisna porodica, Hard Blood Shock

Ivica Čuljak alias Satan Panonski

Ivica Čuljak rođen je u selu Cerić pokraj Vinkovaca 4. lipnja 1960. Sa sedamnaest godina liječenje na vinkovačkoj psihijatriji, jer se nije uklapao u društvo. U drugom razredu gimnazije odlučuje napustiti školovanje i otići u Njemačku. U Hamburgu upoznaje punk i body art performans. Iste godine vraća se u Vinkovce i nakon tri mjeseca u Kazneno-popravnom domu Lipovica, zbog izbjegavanja vojne obveze, odlazi u vojsku gdje je bio discipliniran i uzoran vojnik. Nakon povratka započinje s performansima kao pjevač u bendu Pogreb X. Nastupa u vinkovačkom bistrou Art i Domu omladine. Prekretnica njegova života događa se 1981. godine, kada je u samoobrani ubio jednog od lokalnih mafijaša te mu sud određuje dvanaest godina čuvanja i liječenja u neuro-psihijatrijskoj ustanovi „Ivan Barbot“ u Popovači. Dane provodi u kreativnom stvaranju, na poticaj doktorice Sonje Petković. Dobiva dopuštenja za izvođenje predstava širom Jugoslavije. Sa stvaralaštvom prestaje 1991. nakon incidenta s podmetnutim benzinom tokom predstave u Beogradu. Iste godine odlazi u rat. Poginuo je 27.02.1992. pod još nerazjašnjenim okolnostima.

Ljubica Anđelković Džambić smatra Satana Panonskog začetnikom autodestruktivnog body arta u povijesti hrvatskog performansa.^[1]

Zatvorska bolnica Ivan Barbot, Popovača

Satan Panonski u ateljeu u bolnici, Popovača, Privatna digitalna zbirka Dine Lukić

Boravak u zatvorskoj bolnici u Popovači predstavljao je najkreativniji period u djelovanju Satana Panonskog. Poznato je da je veliku ulogu za Satanovu umjetnost imala njegova liječnica Sonja Petković. Ona ga je poticala na slikanje, šivanje, pisanje, omogućila mu vlastiti mir i atelje. Nije ga prisiljavala na terapije tabletama. Boravak u bolnici i odnos sa službenim osobljem Mica Čuljak ovako opisuju: *Svojom sposobnošću nametanja svoje Istine drugome, Upravitelju okružnog zatvora Osijek, i liječnici tamošnjoj, većini stražara, uspio sam stvoriti si uvjete za rad, stvaranje, dakle mir. U paklu velim da mogu stvoriti uvjete za mir, tako i ovdje. Ako imam mir, mogu da stvaram. Ja sam sve ovo što "imam", Punk prisnu porodicu Panonije i brda okolnih, ove HC, HM, hipi, r' n' r drugove, ovaj demo-tape, ovu kompilacijsku LP, ovo slikanje, šivanje čarobnih hlača i majica, šminkanje, sve sam naučio, stekao, postigao, dostigao u psihijatrijskoj bolnici Popovača. Dala mi je to ovdašnja doktorica i Gospon M. glavni tehničar. Ja pitam doktoricu (...) Velim joj: "Mogu li da široki se šišam?". Kaže: "Nisam time oduševljena, al to je tvoja stvar, ako tebi to puno satisfakcije pruži, pružiti će i meni jer ja sam ti to omogućila." I ja se ošišam, 20 cm crven*

široki, ona kaže: "Daj se slikaj pankeru, da te imam kad jednom odeš." Poslije je to nju oduševljavalo, i svaki vid mog stvaranja, osim body-arta, odnosno kad sisu si il lice isparam žiletom, tad kaže: "Pa zašto me, pankeru, kažnjavaš, šta sam ti kriva, toliko sam ti pomogla, a što mi radiš?". Meni nje tada bude žao, al nekad energija trula, taj gnjev nekako se mora izbaciti, nekako, bilo rezanjem, masturbacijom, urlanjem, travom, glavom o zid, slikanjem, pjesmom ... nekako.^[2]

Pseudonimi

Pseudonim Satan Panonski, preuzeo je 1983. kada su ga seoske starice zgrožene njegovim ekscentričnim izgledom nazvale "Vragom Panonije".^[3] Osim ovog koristio je i druge pseudonime ovisno o situaciji. Ivan Glišić kaže da njegov pseudonim nema veze sa sektama i Satanom. Uzeo ga je iz mitova, u starih naroda simbol snage i svekolikog prkosa su glava i rogovi bika.^[4]

Kečer II. je naziv koji je preuzeo od brata Vlade, čiji je nadimak bio Kečer I. Razne pseudonime je koristio u potpisima pisama koja je slao. Neki od njih su Petar Pan, Pinokio, Avet Ravnice, Catch-a-way, Magistar Fine Frustracije, Deuterij Teška krv, Not For Sale, Heretik, Onaj Pogonin.

Puno ljudi misli da je Satan Panonski bend i često je Mica krivo protumačen kao pjevač u bendu Satan Panonski, a on svoj jedinstveni „brend“ i stav prema umjetnosti objašnjava riječima: *Satan Panonski nije samo glazba, koncert; nego je teatar, poezija, proza, slikarstvo, umjetničko ukrašavanje odjeće... Ako hoćeš, umjetnički okopavam krumpir, nema te travke koja će mojem oku izmigoljiti. Uništavam korov. Satan Panonski nije r' n' r band, Satan Panonski je novi život, bez trikova na najsablasniji način, strah i trepet, rekvizitima, auto-destrukcijom prikazivanje vlastita viđenja totalne istine (koja u meni ako je doživim sasvim, navodi na suicid, al ja se igram, a igrom zaboravljam totalnu istinu, tako da sam još uvijek živ).^[5]*

Svestranost djelovanja Satana Panonskog

Mica Čuljak djelovao je u različitim oblicima umjetnosti koji se međusobno isprepliću. Poezija će uvijek ostati riječi na papiru, međutim, njegovim dramaturškim interencijama ona dobiva potpuno novi oblik, a samim time i značenje. Poezija je nadograđena auditivnim pozadinama, a novostvoreni glazbeni uradak upotpunjen je vizualnim elementima, kao što su ples, odjeća, mimika, scenografski osmišljena pozornica te korištenje rekvizita, koji se ulogom u umjetničkoj predstavi iz objekta transformiraju u skulpture.

Slike i crteži

U godinama provedenim u zatvorskoj bolnici u Popovači Mica Čuljak stvara veliki broj slika i crteža. Tehnike koje je koristio su tuš, flomaster, tempere, akvarel, gvaš, monotipija, kolaž, grafičko oblikovanje fotokopiranim strojem i drugo, kojima oblikuje detaljizirane nadrealne pejzaže, objekte, antropomorfne i zoomorfne oblike. Crtežima je ilustrirao knjigu Ivana Glišića *Deca starog Bakunjina*, a u *Mentalnom ranjeniku* kreirao je vlastitu tipografiju.

Poezija i proza

Objavio je jednu zbirku poezije i proze, *Mentalni ranjenik*, za izdavačku kuću „Nova Aleksandrija“, u Beogradu.^[6] Izdavačka kuća „Slušaj najglasnije“, objavljuje re-izdanje pod naslovom *Prijatelj*, nadopunjeno proznim radovima i tekstovima audio pjesama.^[7] U *Prijatelju* izostaju fotografije koje se nalaze u „Mentalnom ranjeniku“.

Radio-drame

Snimao je radio-drame pod nazivom *Ugani nogu (1989.)*.^[8] Vodio je program koji, naravno, nije bio unaprijed planiran, kroz dramatične monologe i dijaloge s pacijentima u bolnici. Dramu u pravom smislu riječi čine priče pacijenata, kroz koje možemo vidjeti stupanj njihovog problema i mentalne nestabilnosti. Emisije su snimane u komičnom tonu, ali cjelokupni kontekst rastužuje, jer je atmosfera prenesena u potpunosti. U emisijama bi pjevao, prepuštao se struji misli i osjećaja, izvodio recitale i iznosio razmišljanja o određenim ljudima ili događajima.

Dizajn odjeće

Pridavao je veliku pažnju svom izgledu i oblačenju. Svaki odjevni predmet koji bi napravio ili redizajnirao, bio je unikatan i specifičan. Bio je kao hodajuća izložba na kojoj su se mogla vidjeti vrhunska djela akcionističkog, ekspresionističkog ili enformel slikarstva u kombinaciji s dijametralnim suprotnostima u stilu konstruktivizma, minimalizma i pop arta. Uvijek se oblačio u slojevima, pa je tako jedna njegova pojava predstavljala nekoliko zasebnih cjelina. Kidanjem ili paljenjem komada tkanine u sekundi bi je transformirao u potpuno novu kreaciju. Šivao je u *patchwork* tehnici, spajajući naizgled nespojivo. Oni odjevni predmeti koje je čuvao i nosio vremenom su poprimali obilježja neke vrste *ready made* kolaža. Na njih je aplicirao metalne zakovice, sigurnosne igle, otvarače limenki, žilete, lance itd.

Ivan Glišić, književnik i jedan od njegovih najbližih prijatelja, ovako objašnjava Satanove odjevne kombinacije: *Fes je preuzet od Maura. Nosio je i kapu pilota, ruski kačket, vikinšku kacigu s rogovima, šaman/manitu amajlije. Ponekad bi na nastupima koristio dugačke svilene*

šalove koji bi na kraju nestali u plamenu njegovog rituala. Jednu maramu bi tokom predstave transformirao u nekoliko novih odjevnih funkcija, nosio ju je na glavi, oko struka, oko vrata. Jedan od zaštitnih znakova bile su adidas universal patike. Majice je pravio tako da bi nekoliko različitih komada odjeće raskidao pa ih ponovno sastavljao po nekakvom univerzalnom nahođenju. Oslikavao bi ih pomoću šablona, ušivajući geometrizirane konstrukcije koncem ili pisao po njima.^[9]

Manifest

U manifestu nazvanom *Punk prisnoj porodici* predstavlja vlastitu viziju punka kao načina života: *PUNK=ŽIVA NAUKA O ŽIVOTU! Tu ne stječeš neuvjerljive spoznaje iz knjiga umrlih mudraca i vođa, koji itko zna kako su saznali ono što su znali. Ovako smo prionuli živjeti a da nam smisao bude Istina, razlikovati svjetlo od tamnog, neovisno radilo se o danu ili noći. Sve nam naše igre žele otići, ovako raštrkani još više ćemo postati čupavci, kasnije šminksi, izobličeni, programirani, podgovoreni, nevini i tihi, predmeti i strojevi. Bez glasnog očajničkog vriska mi smo samo pomodarska grupacija, a znamo svi kad je punk bio modom, bio moderan Rotten, i svi koji vele da su se išli usavršiti, a išli su biti ovce ili psi. Naše su riječi na zidovima im ulaštenih kuća u kojim štenad apatično mljacka, a naš urlik toliko mora biti prodoran da stvori im grč lica.*^[10]

Performansi

Svi umjetnički interesi Satana Panonskog objedinjeni su u njegovim performansima. Poezija je s papira pretočena u dramatične recitale, slike su postajale dio scenografije, *ready made* skulpture dobile su uloge rekvizita, a odjeća je nosila vlastitu simboliku.

Svoje nastupe Satana Panonski ovako opisuje: *Meni je važno da ljudi koje poznam budu zadovoljni mojom predstavom, da ih dimem, da im ganem srca, da im potaknem mozak na razmišljanje jer kad vide i shvate šta to i zašto radim, smatram da će im put kroz zlokobne labirinte stvarnosti biti podnošljiviji, da će lakše proći kroz tu mladost koja je jebena, teška, pogotovo u ovo vrijeme jeftine civilizacije gdje se vrijednost čovjeka ne određuje po onome što nosi u sebi, već po onome što ima na sebi i oko sebe.*^[11]

Hard blood shock

Za svoje predstave stvorio je jedinstveni naziv *Hard Blood Shock* i moralno pustošenje (moralna pustoš), koje ovako objašnjava: *Moja predstava koju nazivam Hard Blood Shock, moje samoranjavanje, slična je igri derviša koji samopovređivanjem nastoje dotaknuti Svevišnjeg. I ja tako mogu doseći ono što je iznad mene: tako izbacujem energiju zla od kojeg nisam imun. Nisam religiozan i ovo samoranjavanje nije takvo. Ni Bibliju nisam čitao, iako znam da nam se istine katkada podudaraju. Mislim da se taj efekt samoranjavanja doista umanjuje njegovim stalnim ponavljanjem i čini mi se da to ipak kontroliram. Šok postižem i bez krvi, krv tu nije presudna. Ja samo svojim očima postižem šok. Ipak, ne želim o tome misliti na taj način. To su stvari koje sam iščupao iz same svetosti svog postojanja.*^[12]

Prikaz performansa Satana Panonskog prema dostupnim audio-vizualnim zapisima

Vrbik, Zagreb, 1989.

Na podu se nalaze rekviziti za predstavu; svijeće, boca sa špiritom, toaletni papir, ljudska lubanja, dječji bicikl i pjena za brijanje. Satan se pojavljuje s crnim fesom i nizom biski od krunica, ali bez križeva. Hlače su unikatnog i originalnog dizajna, "okičene" toaletnim papirom, kao i kaput izrađen u *patchwork* tehnici, a donji dio majice izrezan je u tanke trake (rese). Našminkan je crnim obrisom oko očiju, a na rukama, s crno nalakiranim noktima, su narukvice od lanaca raznih debljina te crna rukavica s odrezanim prstima.

Koncert započinje recitalom. Stavlja pjenu za brijanje na glavu, pokretima simulirajući proces krštenja, djeluje kao da sam sebe posvećuje. Počinje pjesma *Hard Blood Shock* uz koju Satan hoda binom, u jednom, pa u drugom smjeru, kao da testira njezinu čvrstoću. Obrijao je glavu te na nju stavlja mrežu (vreću za krumpir), raskida ju, te mijenja njezinu funkciju u maramu oko vrata, koju brižno namješta kao da je riječ o najskupljoj svili. Premješajući svijeće i čineći zaštitni krug oko sebe, pali toaletni papir koji mu je oko struka. Kida majicu koju ostavlja na sebi, i pušta ju da se transformira u novu modnu kreaciju. Izuva se bos, skida rastrganu majicu i započinje slijed serijski izvođenih plesova nalik na one kakve su prakticirali šamani. Vrti se oko svoje osi i pali mrežu oko vrata te raširenih ruku stoji mirmo, čekajući da mreža izgori. Kida drugu majicu koja je u potpunosti od najlona. Uzima dvije svijeće i stavlja ih na glavu, oponašajući rogove. Skida i treću majicu, a četvrtu ostavlja napola na sebi, zaustavljenu u trenutku poteza skidanja. Ponovno stavlja fes i plešući, na trenutke podsjeća na šamanske poglavice, a na trenutke na orijentalne plesačice. Između tih transformacija atmosfere plesa skida i zadnju majicu. Skuplja odjeću s poda i baca ju u publiku. Otkopčava hlače i ostavlja ih napola skinute. Omotava glavu bijelom gazom, dio ostavlja da nonšalantno visi. Buši si bradavice iglom. Na jednu kači crnu traku kao orden, a na drugu žilet. Na mikrofonom se neartikulirano izvičava. Uzima ljudsku lubanju i prinosi ju iznad glave. Zatim izvodi predstavu unutar predstave, gdje u Hamletovskoj pozi zauzima posebno intiman odnos s lubanjom, drži ju kao dijete u naručju i obasipa poljupcima. Vraća lubanju na njezino mjesto koje se do sada pretvorilo u neku vrstu magijskog oltara.

Vrbik, Zagreb, 28.12.1990.,
Privatna digitalna zbirka DL

Uzima dječji bicikl i baca ga u publiku. Skida i hlače te ostaje ogoljen do kraja, s tijelom iscrtanim tetovažama i ožiljcima. Presvlači se u bijele široke hlače, nalik na one kakve su nosili beduini. Na licu mjesta dizajnira ogrtač (plašt) od crnog najlona vreće za smeće. Zatiče zapaljenu svijeću u hlače. Istresa stvari iz svoje torbe i nasumično ih baca u publiku. Uzima papir i zatiče ga u hlače, pali ga te potom gasi na svojim stidnim dlakama. Na jednu ruku stavlja bijelu kiruršku rukavicu i pada ničice na koljena.

Žiletom mahnitno izrezuje hlače i noge, pjevajući u isto vrijeme. Ponovno preuzima ulogu šamana i grčevitim pokretima pojedine skupine mišića, izmjenjujući ih kao da je svaka zasebni instrument, ostvaruje autentični pokret (*lesionizam*). Krv se počinje nazirati na bijelim hlačama, kao da hlače čudesno mijenjaju boju same od sebe. Uzima široku ljepljivu traku i lijepi ju oko donjeg dijela nogu, onemogućavajući si kretanje. Pali komad papira kojeg stavlja na glavu. Papir izgara na njegovoj glavi. U jednom trenutku ostale su samo dva plamčica vatre. Ustaje, a zbog nogu "okovanih" ljepljivom trakom jedini mogući smjer kretanja je u krug. U polusagnutom položaju vrti se oko svoje osi te u jednom trenutku raskida traku i oslobađa se.

Klub Studenata Elektrotehnike, Zagreb, 8. ožujak 1989.

KSET, Zagreb, 1989., Privatna digitalna zbirka DL

Predstava započinje u ugodnom raspoloženju, recitalom. Skida kožnu jaknu sa zakovicama. Majica je maskinog uzorka, ali redizajnirana, bez rukava i s resama. Pjesmu *Dragi sine moj* izvodi u šamansko-lesionističkom transu. Zatim slijedi recital *Junačke Epske Jebačke Narodne Pjesme*. Kreće ritam na bubnjevima. Kečer kida majicu, ostavlja je u obliku prsluka dok izmjenično izvodi šamansko skakanje s orijentalnim izvijanjem. Na koljenima recitira pjesmu *Selim* uz zvuk bubnjeva i bas gitare. Uz *Lepog Maria* skida i drugu majicu, prekida, i najavljuje *Oči u magli*. Ponavlja jedno od svojih gesla *Nije mazohizam nego autoagresija*. Rukama iznad glave počinje u kružnom ritmu grčeviti ples, razbija si bocu o glavu i krv mu se slijeva niz lice i tijelo.

Klub Rebus, Sarajevo, 10. ožujak 1990.

Prvo s fesom, a zatim obrijane glave, presvlači se u crvenu suknju. Za vrijeme pjesme *Pioniri maleni*, simbolički pali suknju i osvjetljava cijelu prostoriju povremenim naletima plamena. Oko glave ima omotanu bijelu traku kao samuraj. Izvodi recital pjesme *Psi špijuni*. Snimka prikazuje publiku tijekom izvedbe *Lepog Maria* – Punk prisna porodica u žaru *pogoa i stage divinga*.

Omladinski klub Đuro Đaković, Zagreb, 6. lipnja 1989.

U ekstatičnom smijehu, s maramom preko glave, s dva ogledala sa svake strane, pada na pod i na leđima izvodi kratku scenu borbe sa samim sobom u ogledalima. Našminkan je, na glavi je vojna „oficirska“ kapa, a ispod nje velika marama. Ispušta glasne vriškove. Prvi sloj odjeće je baloner u gestapovskom stilu. I dalje je ogledalo kao rekvizit u ruci. Počinje pjesma *Oči u magli*. Stiskom šake drobi ogledala. Pada na koljena, valja se po podu, prvi gimnastički most.

Hlače su tonski modelirane, tretirane izbjeljivačem i na njima su *ziherice*. Ima tirkiznu mrežastu majicu. Hlače se doimaju poput enformel slike. Baca se po podu, rita se nogama, izuva tenisice. Na kraju pjesme skida maramu i pokazuje obrijanu glavu. Prekida pjesmu *Lepi Mario* kako bi otišao po probušeni kišobran. Vraća se s rekvizitom, crnim kišobranom pretvorenim u skulpturu. Dijelovi su izrezani, a na njemu je naslikan umjetnikov simbol, lišće te ispisane riječi *Lišće pada*. Na jedan kut kišobrana instalirana je četka za čišćenje dimnjaka. Probušeni dijelovi kišobrana obrubljeni su bijelo. Vješa kišobran oko vrata koji se više ne ističe kao objekt, već kao da je dio njega, koji je već dugo tu. Skida se u zadnji sloj, mrežastu majicu. Izvodi pjesmu *Iza zida*.

Između njega i djevojke iz publike odvija se strastveni poljubac. Šamansko-orijentalni ples zamijenjen je egzorcističkim bacanjem i valjanjem po podu. Uudara se po glavi. Najavljuje *Pionire malene*. Omotava žicu od mikrofona oko vrata i simulira davljenje. Oslobađa se žice i skida mrežastu majicu. Ponovno stavlja maramu i kapu i započinje *Dragi sine moj*. S hlače vise komadi tkanine i konci. Gestikulirajući s maramom recitira *Selima*. Počinje skidati hlače uz pjesmu *Odreži, nareži, zareži*. Poziva na ples jednoga od članova benda. Ples na prvi pogled podsjeća na kombinaciju tanga i valcera. Zakačio se nogama oko njega, pa oponaša seksualni čin dok mu hlače padaju. Sjedeći na podu izvodi pjesmu *Advokat*. Započinje *Tripi kurvo*. Završavaju koncert s *Lepim Mariom*.

Ono po čemu se ova predstava razlikuje od ostalih je odsustvo autoagresivnih ispada, osim nekoliko kratkih epizoda udaranja po glavi. Na trenutke hladnokrvno daje publici ono što oni misle da će dobiti. Gotovo holivudskom glumom predstavlja se kao tipični štitenik duševne bolnice. U jednom od svojih dnevničkih zapisa opisuje vlastito viđenje performansa: *...što najmanje pola predstave proveo sam glavom milujući pod. Skokovi, uh, njih ovako dok ne teče show nikako ne bih bio kadar izvesti. Skočiti u zrak, prevnuti se i ne dočekujem se na noge ni na ruke, nego se dočekam na glavu. Neki debili govore: "Dobro je ovo Kečeru, al nisi se rezao". Jebo ti pas mater, hajde se ti reži, i ovo što si vidio nikad nigdje nisi vidio, nek ti se tata reže na svakoj predstavi a ne ja. Možete zamisliti koji su to jadnici.*^[13]

Snimanje dokumentarca Satan Panonski, Studentski Kulturni Centar, Beograd, 28. svibanj 1990.

Nema benda, u pozadini svira kazetofon. Više nema ni slojeva odjeće već samo jedna raskidana poluspaljena majica, na glavi je marama i starinski šešir s obodom. Tijelo je sada već puno trajnih ožiljaka. Čuje se komentator, kao na sportskoj utakmici. Okreće se na podu, samo u šeširu, ruke su i dalje okićene, tu je i kožna rukavica bez prstiju s metalnim zakovicama. U desnu ruku zabada ogromnu *zihericu* s oješanim redenikom, što Suzana Marjanić opisuje kao „ironičan spoj punk prisne porodice i ratničkih redenika mržnje i straha.“^[14]

Komentator ga predstavlja. Paralelno s audio snimkom pjeva „Dječakovu pjesmu“. Razbija si bocu o glavu, kao da se radi o peru kojim si dotiče lice, ni ne trepnuvši. Izraz lica odaje emocionalno i psihičko stanje, očaj, povrijeđenost, ravnodušnost. Izgleda kao da pokazuje da odustaje od daljnje borbe i priznaje da izlaza nema, dok u isto vrijeme možemo iščitati srdžbu, gnjev, inat, kao da se nikada neće predati, da patnju i bol prihvaća kao neodvojiv dio sebe.

Ali sigurno je da više nema dječaka u tijelu muškarca koji ne želi odrasti, više je kao dječak koji se pomirio da nikada neće izaći iz svoje sobe. Krv se slijeva iz sredine čela, kao da se dogovorio sa staklom gdje točno da ga otvori. Sjedi poput žive skulpture, svjestan da je crtež kojeg krv iscrtava po njegovom tijelu dovoljno vizualno efektan i da je svaki pokret suvišan. U pozadini s audio snimke svira „Oči u magli“, jedna od njegovih omiljenih pjesama. Paralelno s dijelom pjesme koji zvuči kao emocionalni proboj, počinje serija gestikulacija licem koje još više naglašavaju duševno stanje. Bez obzira što oko njega nema nikoga pokreti lica su takvi da izgleda kao da je napadnut sa svih strana, zavezan ili okovan, kao da ga se muči najgorim oruđima za mučenje. Atmosferu prolama njegov očajnički vrisak.

U jednom trenutku se baca na pod i izvodi kratki egzorcistički ritual u kojem se predaje. Krv mu se presijava licem. Maramom izrađuje monotipiju, svojevrsni *Veronikin rubac* i istu crvenu maramu veže oko glave. Kreće recital „Pionira malenih“. Puši cigaretu. I dalje je snažno prisutan izražajni pogled, kojeg nije lako odgonetnuti. Opet dolazi do dualizma, u jednom trenutku njegov pogled odaje da je spreman na najgore, a u sljedećem se čini kako i sam pomišlja da neće izdržati. Strpljenje je pomiješano s grčem, kao da će svakog trenutka izvaditi pištolj i pucati si u glavu.

Gitarijada u Domu Omladine, Vinkovci, 21. prosinac 1990.

S fesom i bijelom košuljom, performans započinje recitalom. Slijedi *Lepi Mario*. Ova izvedba nalikuje na običan koncert, nema ekscesa niti pretjerivanja u ponašanju. Možda je to zbog toga što se u Vinkovcima nikada nije osjećao prihvaćeno.

Akademija, Beograd, 22. siječanj 1991.

OK Đuro Đaković, 6. 06. 1989., Privatna digitalna zbirka DL

Klub je pun i Satan samouvjerenom vlada scenom. Koncert započinje recitalom. Kožna jakna sada je postala prsluk, a na glavi je beretka čiji je prednji dio izrezan škarama. Nema slojeva odjeće. Osim prsluka koji je nekoć bio kožna jakna i tetovaža između njega i publike nema ništa drugo. Započinje igru skidanja prsluka, počinje ga skidati ali na vrhuncu radnje naglo se zaustavlja i ipak ga zadržava na sebi. Od dodataka tu je crna rukavica, ali dio za prste nije izrezan. Na drugoj ruci je niz zlatnih nanukvica. Mikrofon je jedini rekvizit kojim se služi. Okreće ga na suprotnu stranu i simulira seksualni čin. Ponovno skida prsluk i neko vrijeme ga drži napola skinutog. Napokon ga skida, s odbacuje i mikrofonski stalak. Hlače su obične, bez ijedne poderotine, nema više boje niti *patchworka*. U nekoliko navrata između vlastitih pjesama počinje pjevati stare narodne pjesme.

Klub FLU, Beograd, 1989.,
Privatna digitalna zbirka
DL

Cijelo vrijeme ispija bocu piva. Dok god drži flašu u ruci ima veliki utjecaj na publiku jer svakoga trenutka može razbiti flašu o glavu. Pjeva držeći u jednoj ruci mikrofon, a u drugoj flašu, jedno pokraj drugoga. Pjesma *Kamikaza* je završila, udara se bocom o glavu na kojoj je beretka, ali boca se nije razbila. Pita „Hoću li ponovo?“ i automatski odgovara: „Ma neću ponovo“. Dobije se utisak da je ovaj „neuspjeh razbijanja boce o glavu“ namjerno tako postavio, kako bi izazvao publiku, ili barem onaj njezin dio koji ga je smatrao za manijaka koji na svakoj predstavi mora prolići krv. To potvrđuje njegov čin bacanja boce na pozomicu pred publiku. Crna rukavica je sada i na drugoj ruci. Započinje njegova pjesma katarze *Dječakova pjesma*, uz koju si izrazom lica koji odaje patnju i bol uzima ostatak razbijene boce s poda i razreže si prsa s dva dugačka poteza. Krv klizi po njegovim prsima. Počinje pjesma *Advokat* i uz punk rifove počinje skakati, a pojačana cirkulacija povećava količinu krvi koja se slijeva niz prsa i trbuh. Počinje pjesma *Odreži, nareži, zareži*. Ponovno drži bocu u ruci koju nakon nekoliko trenutaka razbija o glavu. Uzima drugu bocu i polijeva se pivom po glavi. Nakon šesnaest sekundi i tu bocu razbija o glavu. Krv se polako pojavljuje i slijeva se po obrazima do vrata.

Zabilježeni su i nastupi Satana Panonskog u Cvjetnom naselju u Zagrebu, 4.2.1985., Klubu Gulliver, Zagreb, 13.8.1988., Klubu Fakulteta Likovnih Umetnosti, Beograd, 14.03.1989., Domu omladine, Vinkovci, 23.09.1989., Studentskom Centru, Osijek, 30.10.1990., Vrbiku, Zagreb, 28.12.1990. i 15.12.1991., u Ajdovščini, 11. 06. 1991., itd.

Pod imenom Satan Panonski, svirajući s raznim glazbenicima (I. Duspara, M. Anušić, G. Bare, V. Soldo, Ž. Mikulčić-Korozija i drugi), snimio je tri albuma: *Ljuljajmo ljubljani ljubičasti ljulj* (1989.), *Nukleare olimpijske igre* (1990.) i posthumno izdanje *Kako je Panker branio Hrvatsku* (1992.), nastalo od dvije snimljene probe. Nalazi se i na kompilaciji alternativnih hrvatskih izvođača *Bombardiranje New Yorka* (1989.), a sve je objavljeno za nezavisnu izdavačku kuću *Slušaj najglasnije*.

Planovi za budućnost

Nakon izlaska iz zatvorske bolnice u Popovači Satan Panonski imao je želju da osnuje punk art komunu u kojoj bi živjeli punkeri iz cijele Jugoslavije, uzgajali svoju hranu, provodili vrijeme u kreativnom radu i stvaranju novog svjetonazora koji ne poznaje mentalitet, tradiciju, državljanstvo. O ideji za art skvot, govori i njegov prijatelj književnik Ivan Glišić: *Bilo je najprije planova za komunu na tromeđi Slovenije, Hrvatske, Mađarske, poput art radionice Fabrika, koju je u New Yorku imao Warhol. I filmove da snimamo. Tada smo Keč i ja radili na rukopisu Deca starog Bakunjinca; on – korice i crteže, ja – pisma, poeziju i foto-album punksa ex Yu. Još uvijek to je jedina antologija ex Yu undergrounda. Tad smo obišli i njegovu njivu, za komunu. Mislim da su mu roditelji dali odobrenje.*^[15]

Jedna od njegovih želja za budućnost bila je i „da kupi autobus, da ugradi u njega neki prostor za prasice, da vozi pankere u tom autobusu po SF-naučno-fantastičnoj državi.“

Satan Panonski danas

Danas glavnu ulogu u promociji Satanove ostavštine imaju kolekcionari. Neki od njih su ga poznavali još za života, dok su drugi iz mlađe generacije fascinirane njegovom umjetnošću. Na internetu postoji nekoliko blog arhiva i Youtube kanala, čiji kreatori objavljuju sve u vezi Satana do čega dođu, dok neki kolekcionari slike, pisma i video materijale još uvijek drže samo za sebe ili odabrani krug ljudi. Satan je smatrao da će njegovi radovi koje posjeduje sva kreativna omladina Jugoslavije, kao i njegovu poeziju, filozofiju, teme, putopise, biti pohranjeno u knjigama za koje je neizbježno ugledati svjetlost dana.

Nino i Jadranko Pongrac napravili su dokumentarac istog imena kao i Satanova pjesma *Oči u magli* (siječanj, 2005., 31'), u produkciji *Studio K.I.S.*, biografiju Zdenka Franjića, osnivača izdavačke kuće „Slušaj najglasnije“, koji je uvelike utjecao na DIY underground scenu, promovirajući neke od danas najpoznatijih rock i punk izvođača (Majke, Messerschmitt, Overflow, Bambi Molesters, Don't), kao i Satana Panonskog. Šest minuta dokumentarca posvećeno je liku i djelu lice Čuljka. O njemu govore Goran Bare, Zdenko Franjić, Krtja (Kaotične duše) i dr. Prikazani su video isječci iz nekoliko performansa (Akademija, Beograd, 1990. i Vrbik, Zagreb, 1989.). Sam Satan o Franjiću kaže: *On je čovjek koji je kasnije krenuo u ta underground kretanja u državi, i mislim da je moja ogromna u životu... ne sreća, tu riječ prezirem, nego šansa i izvjestan vidik za uspjeh što sam sreo Z. Franjića. Smatram da je jedini čovjek u državi koji se na takav način bavi undergroundom a nema gotovo nikakvog profita. Smatram da je po tome osebujan i on je čovjek koji me je drugi put u životu rodio, nakon majke. Dugujem mu sve. Ovu ploču koja će izaći i gro mojeg proklamovanja na Zapadu, sve dugujem njemu. Dužnik sam mu dok živim na ovom sablasnom svijetu gdje uspijevaju samo gmizavci, gmazovi i uglavnom psi koji podvijaju rep pred najezdom moćnih reptila.*^[16]

Dragomir Križić i Bojan Gagić su 24. listopada 2010. u Sarajevu održali performans pod nazivom *Prijateljsko čitanje poezije Satana Panonskog, Otvoreni odjel 3C* u kojem su kaotičnim i isprekidanim glasom čitali Satanove pjesme i pisma uz projekcije njegovih privatnih i koncertnih fotografija.

Ivan Glišić, jedan od njegovih najbližih prijatelja, koristi Satana Panonskog kao inspiraciju za glavni lik u svojoj knjizi *Čizme slobode*.^[17] U knjizi je opisana cjelokupna struktura fenomena Punk prisne porodice i život skupine buntovnika za vrijeme socijalističke Jugoslavije.

Na datum Kečerove smrti 27. siječnja 2013., izdavačka kuća *No profit records* objavila je kompilaciju *Oči u magli – Tribute to Satan Panonski* dostupnu za besplatan download na web stranici izdavača. Na albumu je sudjelovalo 14 različitih izvođača koji su svojim obradama Satanovih pjesama odali počast njegovom radu. Izvođači uglavnom pripadaju underground kulturi, a neki od poznatijih su Petar Punk, Fraktura mozga, Hesús Attor, Nina Romić, Brain Holidays i dr.

U sklopu otvorenja izložbe *Osamdesete – slatka dekadencija post moderne, re-izvedbe performansa osamdesetih*, 10. travnja. 2015. u Domu HDLU-a u Zagrebu, Davor Dundara, koji djeluje pod umjetničkim pseudonimom Gogolj Hogolj, izvodi re-make jednog Satanovog performansa, a svoju izvedbu Davor Dundara ovako opisuje: *Riječ je o mojoj izvedbi i viđenju Kečerovih recitala poezije, performerskoj ekspresiji na njegovu glazbu, a sve završava iscrtavanjem pentagrama na mojim leđima. Ukratko, riječ je o kulturnom performansu Satana Panonskog i Dragomira Križića; zvijezda na njegovim leđima s naslovnice Mentalnog ranjenika, nastala 25. svibnja 1990. na FPN u klubu Rebus u Sarajevu.*^[18]

U Vinkovcima se potaknut inicijativom lokalne alternativne mladeži svake godine odvijao *Memorijal Satana Panonskog*, u subotu koja je najbliža datumu Satanove pogibije (27. 1.). Na taj dan održavao se koncert na kojem bi svaki bend uz svoj repertoar odsvirao i nekoliko Satanovih pjesama. Prije i poslije koncerta prikazivale su se projekcije Satanovih predstava, a u pauzama između nastupa bendova svirala bi njegova glazba. Vinkovci bi jednom godišnje postali grad utvara i punka, a Satanovi fanovi dolazili su iz cijele zemlje, iz Srbije, BiH i Mađarske.

Dubravko Mataković, likovni umjetnik iz Vinkovaca, najpoznatiji po svojim stripovima, koristio je Satana Panonskog kao inspiraciju za lik u stripu. Nazvao ga je Mali Ivica.

Na ulazu u vinkovački kolodvor, 2010. godine, nalazile su se dvije skulpture kipara Tihomira Matijevića. Jedna skulptura je bila crvene boje, a druga crna. Bile su to apstrahirane glave Matakovićevog Malog Ivica. Na jednom postamentu sprejom je bilo napisano: „Sjećaš li se Ivica?“, a na drugom „Kojeg Ivica?“. Pošto je u to vrijeme bio aktualan bijeg Ive Sanadera, javnost je odmah pretpostavila da se misli na njega, a Ivica Čuljak je rijetkima padao na pamet. Rad se referirao na očigledno gašenje punk i underground scene kao i odavanje počasti Satanu Panonskom.

Satan Panonski utjecao je i na glazbenu scenu, te i na sam scenski nastup pojedinih bendova kao npr. Dekubitus, bend poznat po orgijastičnim, eksplicitnim i krvavim nastupima. Satanov utjecaj čuje se i u njihovoj glazbi, a možda čak najviše u bizanim i morbiditym tekstovima. Satan je inspiracija i drugim glazbenim bendovima (Lignjoslav, Dječak Iz Vode, Otvoreni prelom...) i književnicima (Daniel Radočaj, Milan Mačešić, Gordan Nuhanović...).

BIBLIOGRAFIJA

1. Anđelković Džambić, Ljubica „Krvavi performans i tijelo otpora: Satan Panonski“. U: *Artos - časopis za znanost, umjetnost i kulturu*, 3/2015.
2. Čuljak, Ivica „Intervju“. U: *Platfuzz fanzin*, 3/1989. <http://issuu.com/podoba/docs/platfuzz3/21> (posjet 11.9.2015.)
3. Čuljak, Ivica *Satan Panonski – Vojnik do vojnika*. 1989. <http://blog.dnevnik.hr/print/id/152994/satan-panonski-ivica-uljak-keer-ii.html>
4. Čuljak, Ivica „Intervju“. U: *Pogledi*. 1990. <http://blog.dnevnik.hr/satanpanonski/2005/02/152994/satan-panonski-ivica-culjak-kecer-ii.html>
5. Čuljak, Ivica *Mentalni ranjenik*, Nova Aleksandrija, Beograd, 1990.
6. Čuljak, Ivica „Satan Panonski još uvijek jaše“. U: *Globus*. 10.1.1991. <http://i.imgur.com/d3azLuQ.jpg>
7. Čuljak, Ivica. 1991. Umjetnici u ratu: Satan u panonskom paklu. U: *Globus*. 8.1.1991. <http://blog.dnevnik.hr/satanpanonski/2014/02/1631739434/satan-panonski-intervju-globus-pri-dio-8111991.html>
8. Čuljak, Ivica. (bez godine). punk prisnoj porodici. <http://blog.dnevnik.hr/satanpanonski/2005/02/index.html>
9. Čuljak, Ivica *Prijatelj*, Slušaj najglasnije, Zagreb, 2004.
10. Glišić, Ivan *Deca starog Bakunjina, Antologija alternativne poezije*, Zaslun, Šabac, 1991.
11. Glišić, Ivan *Čizme slobode – 20 godina punka*, Zaslun, Šabac, 1995.
12. Glišić, Ivan „Sjećanja na predratnu Punk Prisnu Porodicu ili Bili smo velika deca...“. U: *Zarez*, br. 329, 2012.
13. Košić, Bojan „Povratak Satana“. U: *Zarez*, br. 431., 2013.
14. Križić, Dragomir „Totalna sloboda ili o zagovoru života bez prisile“. U: *Zarez*, br. 296., 2010.
15. Marjanić, Suzana. *Kronotop hrvatskoga performansa: Od Travelera do danas*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Udruga Bijeli val, Školska knjiga, Zagreb, 2014.

INTERNET IZVORI

www.satanpanonski.blog.hr/
www.strazami-lopov.blogspot.com
www.youtube.com/user/SpomenCatch2
www.facebook.com/IvicaCuljakKecerliMentalniRanjenik
<https://www.facebook.com/Memorijal-Satana-Panonskog-265095956871062/timeline/>

[1] Anđelković Džambić, Ljubica „Krvavi performans i tijelo otpora: Satan Panonski“. U: *Artos - časopis za znanost, umjetnost i kulturu*, 3/2015., str. 2.

[2] Čuljak, Ivica „Intervju“. U: *Platfuzz fanzin*, 3/1989., str. 21-22. <http://issuu.com/podoba/docs/platfuzz3/21> (11.9.2015.)

[3] Ljubica Anđelković Džambić navodi da Ivica Čuljak počinje koristiti pseudonim Satan Panonski 1988. godine. (Anđelković Džambić 2015: 2)

[4] Glišić, Ivan, „Sjećanja na predratnu Punk Prisnu Porodicu ili Bili smo velika deca...“. U: *Zarez*, br. 329, 2012., str. 36-37.

[5] Čuljak, Ivica (bilj. 2), str. 21-22.

[6] Čuljak, Ivica *Mentalni ranjenik*, Nova Aleksandrija, Beograd, 1990.

[7] Čuljak, Ivica *Prijatelj*. Slušaj najglasnije, Zagreb, 2004.

[8] Dostupno na: <https://www.youtube.com/user/SpomenCatch2>

[9] Glišić, Ivan (bilj. 4), str. 36-37.

[10] Čuljak, Ivica (bez godine). Punk prisnoj porodici. Dostupno na: <http://blog.dnevnik.hr/satanpanonski/2005/02/index.html>

[11] Čuljak, Ivica „Intervju“. U: *Pogledi*. 1990. <http://blog.dnevnik.hr/satanpanonski/2005/02/152994/satan-panonski-ivica-culjak-kecer-ii.html> (11.9.2015.)

[12] Čuljak, Ivica „Satan Panonski još uvijek jaše“. U: *Globus*. 10.1.1991. <http://i.imgur.com/d3azLuQ.jpg> (11.9.2015.)

[13] Čuljak, Ivica *Satan Panonski – Vojnik do vojnika*. 1989. <http://blog.dnevnik.hr/print/id/152994/satan-panonski-ivica-uljak-keer-ii.html> (11.9.2015.)

[14] Marjanić, Suzana *Kronotop hrvatskoga performansa: Od Travelera do danas*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Udruga Bijeli val, Školska knjiga, Zagreb, 2014., str. 1529.

[15] Glišić, Ivan (bilj. 4), str. 36-37.

[16] Čuljak, Mica (bilj. 11)

[17] Glišić, Ivan *Čizme slobode – 20 godina punka*. Zaslun, Šabac, 1995.

[18] www.osamdesete.net